

Katedra Łąkarstwa i Kształtowania Krajobrazu, Wydział Agrobioinżynierii,
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ul. Akademicka 15, 20-950 Lublin, Polska
e-mail: alu.bieske@wp.pl

ALICJA BIESKE-MATEJAK

Parki tematyczne jako element rozwoju obszarów wiejskich

Theme parks as part of the development of rural areas

Streszczenie. Problematyka parków tematycznych jako elementu zagospodarowania obszarów wiejskich przedstawiona jest w kontekście ich rozwoju w aspekcie historycznym (tradycje i geneza, historia najnowsza oraz szkicowa typologia w zależności od funkcji i tematyki). Jednakże głównym tematem artykułu jest planowanie takich obiektów w kontekście cech przyrodniczych regionu, a także istniejących zasobów kultury – ich ochrona i wykorzystanie. Artykuł zawiera charakterystykę dostępnych narzędzi diagnostycznych oceny zasobów przyrodniczych pod kątem projektowania parków tematycznych na terenach wiejskich. W podsumowaniu i wnioskach podkreślono, że parki tematyczne mogą być skutecznym czynnikiem zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w kontekście ochrony dóbr przyrody i kultury, a także rekultywacji terenów zdegradowanych przyrodniczo. W tym celu ich lokalizacja i wielkość muszą być dostosowane do istniejących zasobów. W pracy przedstawiono ogólne wytyczne do planowania parków tematycznych.

Słowa kluczowe: parki tematyczne, parki rozrywki, parki atrakcji, turystyka terenów wiejskich

WSTĘP

Na rozwój obszarów wiejskich wpływa dziś wiele nowych czynników i elementów bodźcowym, które oddziałują na gospodarkę rolną w tradycyjnym rozumieniu. Jednym z istotnych aspektów aktywizujących tereny wiejskie jest często turystyka, oferta taniego wypoczynku rodzinnego oraz szkolnej rekreacji i edukacji. Wśród form zagospodarowania przestrzennego uwzględniającego takie potrzeby ważnym elementem mogą być parki tematyczne.

Idea parków atrakcji, zw. również parkami rozrywki lub szerzej – tematycznymi, rozwijana jest i realizowana w sposób niezwykle dynamiczny od końca XIX w. i cały wiek XX, ale swymi korzeniami sięga czasów antycznych i średniowiecza w kręgu kultury

europiejskiej. Współcześnie symbolem tej idei stał się amerykański Disneyland przeniesiony później na grunt europejski, ponadto wiele innych formuł parków tematycznych znalazło swoje zastosowanie nie tylko w obszarach wielkich aglomeracji, ale również właśnie na terenach wiejskich.

W Polsce orientacyjnie po 2000 r. obserwujemy spontaniczny rozwój parków atrakcji, choć w większości są to niewielkie obiekty sezonowe uzupełniające ofertę turystyczną wielu regionów. Jednakże w ostatnich latach realizowane są też duże inwestycje, takie jak park Energylandia w Zatorze, który odniósł duży sukces.

Jakkolwiek przedsięwzięcia takie są bardzo pożądane jako element aktywizujący dany region, a także kulturotwórczy w formie egalitarnej kultury masowej zawierającej pierwiastek edukacyjny (jak historia i kultura regionu, popularyzacja osiągnięć nauki i techniki i inne) połączony z rozrywką i biznesem, promocją regionu, a dodatkowo należy również zwrócić uwagę na aspekty ochrony przyrody i krajobrazu, a także zastanych zasobów kulturowych. Wielkość takich inwestycji oraz zasięg oddziaływania powinny uwzględniać charakterystykę przyrodniczo-kulturową obszaru ich potencjalnej lokalizacji. Parki takie mogą być narzędziem ochrony przyrody, wpływać na odciążenie terenów chronionych o wysokich walorach przyrodniczych poprzez regulację ruchu turystycznego oraz być skutecznym narzędziem rekultywacji terenów zdegradowanych przyrodniczo w obszarach objętych negatywnym wpływem przemysłu, a także zdewastowanych rolniczo terenach po dawnych PGR-ach.

Zajmując się problematyką parków tematycznych od ponad 20 lat zarówno na terenie Francji w obszarze Bretanii oraz aglomeracji paryskiej, jak i w Polsce w pasie nadmorskim, w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów Natura 2000, ustalono w toku badań własnych, że wszelkie formy i rozmiary parków tematycznych mogą znaleźć dobre lokalizacje uwzględniające jednakże charakterystykę zasobów przyrodniczych i kulturowych danego obszaru. W planowaniu obiektów typu **parki tematyczne** nie należy bezwzględnie wykluczać tej formy zagospodarowania z obszarów bogatych kulturowo i o wysokich walorach przyrodniczych często objętych ochroną prawną, jednak niezbędne jest jasne określenie wytycznych dla takich inwestycji. W zależności od zasobów występujących w terenie potencjalnej lokalizacji należy uwzględnić zarówno wymogi ochrony przyrody, jak i możliwości rekultywacji zdegradowanych obszarów. Istotne są także ochrona i promocja dóbr kultury oraz kontekst potrzeb rozwojowych danego regionu, w tym walka z bezrobociem i przeciwdziałanie procesom wyludniania się wsi. Na podstawie powyższych przesłanek sformułowano następującą tezę:

Lokalizacja i rozmiary parków tematycznych na obszarach wiejskich powinny być dostosowane do zasobów przyrodniczych i kulturowych danego obszaru w kontekście zrównoważonego rozwoju.

Tak więc tereny bogate pod względem krajobrazowym i kulturowym powinny być wyposażane w niewielkie parki tematyczne będące elementami zagospodarowania terenu wspierającymi i uzupełniającymi już istniejące walory obszaru lokalizacji. Parki tematyczne w terenach zdegradowanych mogą być elementem dużych inwestycji i stanowić istotny czynnik aktywizujący region, ale również być narzędziem rekultywacji przyrodniczej regionu. Ogólne zasady rekultywacji terenów zdegradowanych, w tym terenów rolnych, ze szczególnym uwzględnieniem degradacji wód i gleb opisane są w literaturze [Maciak 2003].

METODY

Parki tematyczne w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzeni są jednym z wątków zainteresowań badawczych autorki od ponad 20 lat, czego plonem były poprzednie opracowania [Bieske-Matejak i Guranowska-Gruszecka 2001, Bieske-Matejak 2006, 2015]. Niniejsza praca stanowi kontynuację treści poprzednich publikacji, na które autorka się powołuje. Jednakże celem niniejszego opracowania jest przedstawienie i charakterystyka narzędzi diagnostyki przyrodniczej i kulturowej oraz opis problematyki inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej terenu pod kątem tworzenia parków tematycznych na obszarach wiejskich oraz sformułowanie wytycznych do planowania takich inwestycji w aspekcie ochrony zasobów przyrodniczo-krajobrazowych. Jest to szczególnie ważne dla inwestorów i uczestników tych wielobranżowych inwestycji nie mających wykształcenia przyrodniczego.

W pracy przeprowadzono analizę porównawczą wybranych obiektów na terenie Francji i Polski oraz charakterystykę zagadnień przyrodniczych na terenach wiejskich na podstawie przeglądu piśmiennictwa w kontekście specyfiki obszarów wiejskich w Polsce.

Kryteria doboru obiektów we Francji, których część opisano w poprzednim opracowaniu [Bieske-Matejak 2006], to wielkość i znaczenie ogólnokrajowe oraz regionalne, natomiast obiekty w Polsce przedstawiono jako dynamiczne zjawisko przedsiębiorczości na terenach wiejskich o znaczeniu lokalnym, na których tle wyróżnia się duży park Energylandia mogący śmiało konkurować z opisanymi realizacjami zrealizowanymi we Francji.

W przeprowadzonych badaniach skoncentrowano się na:

– ogólnej charakterystyce problematyki parków tematycznych na podstawie studiów literaturowych,

– opisie wybranych parków tematycznych,

– charakterystyce obszarów wiejskich w Polsce pod kątem zasobów przyrodniczo-krajobrazowych i wyłonieniu kategorii tych obszarów,

– opisie zagadnień diagnostyki przyrodniczej na podstawie prac uznanych autorów.

Badania i ww. analizy posłużyły do sformułowania wniosków i ogólnych wytycznych do zagospodarowania terenów wiejskich z wykorzystaniem parków tematycznych.

WYNIKI I DYSKUSJA

Rozwój parków tematycznych w aspekcie historycznym – geneza i historia najnowsza

Korzeni parków atrakcji należy szukać w egalitarnej kulturze ludycznej rozrywki, która charakteryzowała społeczności ludzkie od najdawniejszych czasów. Takie zjawiska jak festyny, święta, spektakle dla ludu były już dobrze wykształcone w czasach antycznych, a w okresie średniowiecza wzbogacono je o turnieje rycerskie, zabawy towarzyszące świętom chrześcijańskim jak np. odpusty i różnego rodzaju jarmarki. Wraz z rozwojem miast przemysłowych w XVIII w., a także w XIX w. powstają liczne luna-parki, wesołe miasteczka, natomiast w połowie XX w. powstaje park Disneyland, który dziś zdominował potoczne rozumienie parku atrakcji [Languar 1991]. Współcześnie termin „parki tematyczne” jest bardziej pojemny niż „park atrakcji” czy też „park rozrywki”, gdyż zawiera elementy edukacji, promocji i popularyzacji współczesnych technik i zdobyczy nauki w formie zabawy, kulturowania historii.

Typologia parków tematycznych w zależności od funkcji i tematyki

Przykładowa typologia parków tematycznych oparta w dużej mierze na źródłach francuskich [Languar 1991] została przedstawiona w opracowaniu Bieske-Matejak 2006. Natomiast panoramiczna prezentacja tego zagadnienia została opisana skrótowo w języku angielskim w pracy Bieske-Matejak 2015, której kilka aspektów uwzględniono w niniejszym artykule.

Najczęściej podejmowane tematy wiodące określające charakter parku to wywodzące się z uniwersytetów parki botaniczne i zoologiczne. Ich idea ewoluowała od jednostek naukowych do publicznych form rozrywki, takich jak parki safari czy oceanaria. Inne parki zaś wywodzące się z tradycji cyrkowej prezentują spektakle z udziałem zwierząt, które obecnie podlegają kontroli obrońców praw zwierząt. Jeszcze inne formy to parki wypoczynku weekendowego jak aquaparki (Hansa Park pod Hamburgiem czy Aqua Boulevard w Paryżu, a także liczne już także w Polsce obiekty, np. Termy w Uniejowie czy w Białce Tatrzańskiej, łączące ideę uzdrowską z aquaparkiem), parki promujące naukę i technologię, np. Parc de la Villette w Paryżu, Futuroscope pod Poitiers we Francji, parki historyczne promujące tradycję i kulturę narodu lub regionu, np. park Puy du Fou w Bretanii czy też Parc Astérix pod Paryżem, a także niezwykle popularne parki baśni i fantazji, do których można zaliczyć park Disneyland obecny na kilku kontynentach, będący w pewnym sensie elementem globalizacji, czy też wspomniany Parc Astérix wykorzystujący również poza elementami historii rodzimej baśni narodowe, stąd też ma on charakter raczej lokalny. Bardzo popularne są na całym świecie, również w Polsce, parki miniatur różnych znanych budowli promujące kulturę i historię danego obszaru. Liczba i lokalizacja parków atrakcji stale się zmienia, gdyż są to często duże przedsięwzięcia finansowe, które jeśli okażą się nierentowne, są likwidowane. Jednocześnie powstają nowe inwestycje, które ulegają przeprogramowaniu zgodnie z zapotrzebowaniem społecznym i wymogami rentowności. Również protesty lokalnych społeczności i ekologów wpływały w przeszłości na zamykanie parków, dlatego też czynniki ekologiczny i ochrony środowiska przyrodniczego przy tych inwestycjach stają się coraz bardziej znaczące. Szacuje się, że jest ich na świecie parę tysięcy, z czego większość w krajach wysokorozwiniętych. Pewne dane można uzyskać w międzynarodowej organizacji skupiającej wiele z parków atrakcji na świecie – IAAPA (International Association of Amusement Parks and Attractions) [Languar 1991].

Typologia parków tematycznych w Polsce do celów turystycznych podana w źródłach internetowych [parkmania.pl. 2016] grupuje parki wg kategorii tematu i oferowanych atrakcji z podaniem liczby tych parków: parki dinozaurów (19), parki owadów/fauna mórz i oceanów (4), parki miniatur (13), parki tematyczne (5), parki bajkowe/Świętego Mikołaja (4), parki linowe/ adrenaliny (31), wesołe miasteczka/ lunaparki (3), parki wodne (6), miasteczka westernowe (4), inne parki rozrywki (17), planowane i niezrealizowane parki (3).

Wybrane przykłady parków tematycznych

Najbardziej znaną na świecie realizacją idei parku atrakcji jest pochodzący ze Stanów Zjednoczonych system Walta Disneya. Amerykańskie obiekty to Disneyland w Kalifornii otwarty 1955 r. oraz rozległy kompleks w Orlando na Florydzie, na którego

potrzeby wykupiono 11 tys. ha. W 1983 r. otwarto również Tokyo Disneyland w Japonii [Languar 1991], a w 1992 r. Disneyland pod Paryżem. Z uwagi na fakt, że ten ostatni powraca często w dyskusjach i konceptach związanych z ideą Disneylandu w Europie Wschodniej, którego mógłby być ulokowany w Polsce, celowe wydaje się, aby przyjrzeć się mu bliżej.

Park Disneyland Paris

Pomysł budowy Euro Disney Resort powstał w 1984 r. i po licznych dyskusjach i przygotowaniach nabrał realnego kształtu w 1987 r., kiedy to władze francuskie i The Walt Disney Company podpisali umowę na okres eksploatacji obiektu trwający 30 lat. W realizacji parku wykorzystano doświadczenia amerykańskie (z Kalifornii i Orlando) oraz japońskie. Wśród projektantów kompleksu Euro Disney Resort wyróżnić można takie znane nazwiska architektów, jak: Michael Graves (Hotel New York), Robert Stern (Hotel Cheyenne i Newport Bay Club), Antoin Gunbach (Sequoia Lodge utrzymane w stylu postmodernizmu), Antoin Predock (Hotel Santa Fe – odwołujący się do tradycji amerykańskiego południowego zachodu z jego mistyką indiańską i barwami nieba, ziemi i pustyni) i wreszcie Frank Gehry (zespół rozrywkowy Festival Disney z wyraźnie czytelnym duchem dekonstruktywizmu). Kompleks poza hotelami wyposażony jest w camping, urządzenia sportowe oraz pole golfowe [Languar 1991].

Podparyski Disneyland, powstały w atmosferze sprzeciwu i krytyki ze strony obrońców europejskiej kultury przed zalewem popkultury amerykańskiej, obecnie nie budzi takich obaw. Jest po prostu jedną z propozycji, jakie oferuje region Île-de-France. Liczący 600 ha powierzchni kompleks, którego osią jest park atrakcji, położony jest 32 km od Paryża w Marne-la-Vallée – dolinie Marny na terenach wielkoobszarowy rolnictwa. Sam park zajmuje 40 ha i jakkolwiek zawiera w swej formule elementy kultury europejskiej, takie jak postacie Piotrusia Pana i Śpiącej Królowej, to jednak ma charakter bardzo amerykański i stanowi przykład kultury ludycznej o prostolinijnym lub wręcz naiwnym wyrazie sięgającym do świata dzieciństwa, wyobraźni i baśni w sposób dosłowny [Michelin 1995].

Park ma prostą konstrukcję przestrzenną opartą na głównej osi – od wejścia zaakcentowaną okazałą budowlą w stylu wiktoriańskim mieszczącą administrację do placu centralnego z zamkiem Śpiącej Królowej. Stąd prowadzą wejścia do czterech krain oferujących zróżnicowane atrakcje: Frontierland – legendarna kraina Dzikiego Zachodu, gdzie znajduje się duży, naturalistyczny zbiornik wodny z wyspą i pływającym statkiem parowym, Adventureland z takimi postaciami jak Kapitan Hak, Alladyn, Robinsonowie, następnie Fantasyland – miniaturowy świat baśni, głównie dla najmłodszych z labiryntem Alicji i Królową Śniegu oraz Discoveryland utrzymany w poetyce *science fiction*.

Pod względem przyrodniczym park wymagał dużych nakładów – musiano nawieść duże ilości ziemi ogrodniczej, gdyż zastana gleba pochodzenia rolniczego (głównie spod uprawy buraków) i dodatkowo zniszczona procesem budowy była zbyt uboga. Zieleń stanowi tu perfekcyjne uzupełnienie poszczególnych krain i atrakcji, wspomaga wyraz plastyczny i znaczeniowy stworzonych światów fikcji. W sumie tereny zieleni całego kompleksu stanowią 350 ha powierzchni. Ogrodnicy w dzień są niewidoczni, za to pracują w nocy, uzyskując efekt doskonały. Na terenie parku posadzono ok. 150 tys. drzew i krzewów, wśród których można wyróżnić wiele gatunków oryginalnych, mających nietypowy pokrój oraz te silnie przebarwiające się, np. odmiany purpurowe. Duży teren

zieleni wymaga sprawnego podlewania. W tym celu zastosowano dwie stacje meteorologiczne – jedną w parku, drugą na polu golfowym, które elektronicznie zarządzają siecią wodną składającą się z 7 tys. km rur i 25 tys. małych zraszaczy [Michelin 1995].

Park atrakcji Futuroscope

Park ten ma za zadanie przybliżyć masowemu odbiorcy najnowsze osiągnięcia w dziedzinie tworzenia i przekazywania obrazu. To, co wydawało się unikatowe i awangardowe w czasach otwierania tego parku w 1987 r., jak technologia 3D czy kina sferyczne, stało się już dziś powszechną atrakcją w wielu miastach. Niemniej jednak park stanowi w dalszym ciągu miejsce eksploracji nowych osiągnięć i technik wizualnego przekazu, współpracując z parkiem technologicznym. Do dziś zadziwia niezwykle oryginalną, futurystyczną architekturą, której głównymi architektami byli m.in. Denis Laming i Pierre Tulous [Fouturoscope 1998].

Atrakcjami parku są:

– Pawilon Futuroscope w kształcie szklanej pochylej rampy zwieńczonej lustrzaną kulą (o średnicy 17 m, posadzoną na wysokości 27 m), która symbolizuje wschodzące słońce. W budynku znajduje się centrum gier interaktywnych, prezentacja technik informatycznych w bankowości, powierzchnie wystawiennicze i inne usługi;

– Kinemax – najbardziej spektakularny budynek w postaci wyrastającego z ziemi ogromnego kryształu. Wewnątrz znajduje się kino z ekranem o powierzchni 600 m i wysokości 7 pięter. Elewacja 35-metrowego budynku składa się z 3 tys. szyb tworzących architekturę kryształu.

– pawilon departamentu Vienne – oryginalność budynku opartego na prostej bryle szklanego prostopadłościanu leży w zastosowaniu wody, która spływa z elewacji wejściowej o powierzchni 672 m do płytkiego basenu. Do wejścia prowadzi prosty mostek w kształcie fali, która symbolizuje rzekę (dała ona nazwę całemu departamentowi). Wewnątrz znajduje się prezentacja różnych technik wizualnych i multimedialnych oraz kino z symulatorem. Na 300-metrowym ekranie pokazywane jest kino akcji zsynchronizowane z ruchem foteli i dźwiękiem, co daje efekt zmysłowej obecności w prezentowanej rzeczywistości,

– Omnimax 1990, budynek w kształcie prostopadłościennego meteorytu szklanego zagłębionego diagonalnie w gruncie z kinem sferycznym o średnicy 27 m i ekranem o powierzchni 900 m, amfiteatr nad jeziorem, gdzie realizowane są spektakle typu „światło i dźwięk” z pokazami wodnych fontann;

– *Tapis magique* – czarodziejski dywan; budynek w kształcie organów stworzonych z wertykalnych światłowodów, gdzie film oglądany jest na dwóch ekranach o powierzchni 700 m każdy (pod widzami i przed widzami), co daje efekt oglądu z lotu ptaka.

Inne atrakcje to kino Imax 3D (1996), Cyber Avenue (Aleja Cybernetyczna), interaktywne kino L'aquascope. Poza tym park wyposażony jest w szereg atrakcji dla najmłodszych rodem z cyrku lub lunaparku, jak np. gabinet luster, rejs minilódeczkami w zainscenizowanej scenerii pt. „Pejzaże Europy” [Perrard 1996, Fouturoscope 1998].

Reasumując, park jest przykładem kompleksu naukowo-technicznego z parkiem atrakcji, oferującego dla swojego regionu potencjał i możliwości rozwoju z wykorzystaniem idei parku technologicznego. Jest to forma, która może być wykorzystana

zwłaszcza w terenach rolnych zdegradowanych przez sąsiedztwo przemysłu i rolnictwo wielkoobszarowe czasów PRL, pod warunkiem, że tereny te można stosunkowo łatwo skomunikować z większymi ośrodkami miejskimi.

Inne duże parki z terenu Francji, jak wspomniany Parc Asterix, park France Miniature czy sezonowy park La Mer de Sable leżące w rejonie Ile-de-France oraz 55-hektarowy park miejski La Villette w Paryżu propagujący edukację naukowo-techniczną, którego elementy mogą być wykorzystywane również w terenach wiejskich, a także park Puy du Fou w zachodniej Francji popularyzujący historię regionu opisano w innym opracowaniu [Bieske-Matejak 2006].

Parki atrakcji w Polsce

W ostatnich ok. 20 latach w całym kraju powstało kilkadziesiąt parków atrakcji. W większości są to niewielkie obiekty, które można nazwać miniparkami. Większe przedsięwzięcia inwestycyjne to na ogół aquaparki, które często powstają w pobliżu źródeł termalnych, tak jak ma to miejsce np. w Bukowinie, Szaflarach czy we wspomnianym Uniejowie. Niezwykle popularnym tematem są w całym kraju parki dinozaurów oraz parki miniatur promujące edukację historyczno-architektoniczną. Z badań autorskich przytoczyć można np. minipark miniatur latarni morskich w Niechorzu (Pomorze Zachodnie), który wraz z odrestaurowaną kolejką wąskotorową będącą lokalną atrakcją historyczną zlokalizowany jest w bliskim sąsiedztwie terenów chronionych w pasie nadmorskim obszaru Natura 2000. W rejonie tym znajduje się też Nadmorski Park Miniatur Latarni Morskich i Kolejek w Dziwnowie rozmieszczony na bardzo niewielkim terenie, za to zaaranżowany z wielką starannością krajobrazową. W pobliżu znajduje się również Bałtycki Park Dinozaurów we Wrzosowie koło Kamienia Pomorskiego. Obiekty te cieszą się wielkim zainteresowaniem i stanowią uzupełnienie oferty turystycznej regionu nadmorskiego. Mimo sąsiedztwa obszarów chronionych mogą rozwijać się do rozmiarów kilkunastu hektarów, zwłaszcza że bogate zaplecze noclegowe na tych terenach jest intensywnie użytkowane jedynie przez 3 miesiące w roku. Takie zainwestowanie w dodatkowe atrakcje poza klimatycznymi mogłoby zapewnić wykorzystanie bazy noclegowej również w pozostałych miesiącach. W sezonie natomiast obiekty te mogą odciążać obszary cenne przyrodniczo, angażując część użytkowników na swoim terenie.

Inny autor [Parzych 2016] badający tematykę parków atrakcji w rejonie nadmorskim przytacza przykłady z rejonu Łeby, nadmieniając, że w latach 2010–2012 powierzchnia parków w rejonach nadmorskich wahała się od 1,5 do 20 ha, co świadczy, że są to w większości niewielkie obiekty. Jednocześnie autor ten donosi, że w 2011 r. parki tematyczne na świecie odwiedziło w skali świata 335,7 mln turystów, zaś w 2012 r. liczba ta wzrosła do 357 mln (Theme index 2012), co wskazuje na wielki potencjał tej formy turystyki.

Inne przykłady polskie to np. park edukacyjno-rozrywkowy tzw. Mikrokosmos w Ujazdowie, gdzie na powierzchni 10 tys. m rozmieszczono dużo większe od człowieka rzeźby owadów, Leśny Park Kultury i Wypoczynku w Myśliczynie w Bydgoszczy – 800 ha obszaru lasu ze stawami i wyspą ptasią, parkiem linowym, polem golfowym, placami zabaw z dużym zamkiem, skateparkiem, zoo i wyciągiem do wakeboardingu polegającego na ciągnięciu klientów po wodzie z ogromną prędkością. Kolejne przykłady to miniaturowy park obiektów sakralnych w bieszczadzkim ośrodku Caritas

w Myczkowcach (ekspozycja 150 kościołów i cerkwi przy dźwiękach muzyki cerkiewnej odwiedzana 40 tys. turystów rocznie). Jest też tam zoo, a we współpracy z Akademią Rolniczą w Krakowie powstał ogród biblijny. Dream Park Ochaby koło Skoczowa i Cieszyna ma takie atrakcje jak Wieża Mocy (skoki z wys. 13 m, park linowy, oceanarium, gdzie pokazywane są na ekranach prehistoryczne zwierzęta, labirynt na polu kukurydzy o pow. 0,5 ha, plac zabaw o pow. 1700 m, jak również park dinozaurów i park miniatur z budowlami z całego świata [Czuba 2013].

Najbardziej przypominający w swym założeniu Disneyland jest rodzinny park rozrywki Energylandia w Zatorze na południu kraju otwarty kilka lat temu, gdzie na 26 ha urządzono strefy dla dorosłych, dla młodzieży i dla dzieci z gondolami na sztucznej rzece. Odbywają się tam imprezy okazjonalne, np. rajdy samochodów zabytkowych w sierpniu. W ciągu pierwszego miesiąca od otwarcia odwiedziło go 15 tys. osób. Park ten wciąż się wzbogaca o nowe atrakcje i zwiększa swoją powierzchnię.

Rynek parków atrakcji w Polsce dynamicznie się rozwija w sposób dość żywiołowy, nie wykazując jednakże cech planowanej strategii rozwoju w skali ogólnokrajowej. Obserwuje się wiele inicjatyw oddolnych o charakterze lokalnym zawierających jednak cenny potencjał aktywizacyjny. W pracy zbiorowej na temat turystyki i rekreacji w obszarach nieurbanizowanych [Ozimek 2011], w rozdziale pt. *Produkt turystyki wiejskiej* Balińska [2011] wspomina o fenomenie tzw. wiosek tematycznych, które zawierają cechy małych parków atrakcji. Większe wykorzystanie tego narzędzia, jakim są parki tematyczne, zagospodarowania przestrzeni na poziomie organów administracji terenowej na różnych szczeblach, mogłoby się stać istotnym czynnikiem rozwoju wielu regionów.

Parki tematyczne na obszarach wiejskich w kontekście wartości przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych

Obszary wiejskie na terenie Polski mają charakter bardzo zróżnicowany w zależności od regionu, jego charakteru rolnego: tereny z przewagą drobnych gospodarstw rolnych, tereny po dawnych gospodarstwach wielkoobszarowych (tzw. PGR-ach), gdzie stopień degradacji zasobów przyrodniczych może być bardzo wysoki, jak również tereny w strefie oddziaływania wielkiego przemysłu, gdzie dewastacja środowiska przybiera nieraz rozmiary klęski ekologicznej. Obszary wiejskie są również terenem występowania obszarów chronionych, parków narodowych i ich otulin, rezerwatów, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, obszarów Natura 2000 oraz pomników przyrody i ich otoczenia. Także w terenach wiejskich występuje wiele obszarów specjalnej ochrony ptaków (PLB), obszarów specjalnej ochrony siedlisk (PLH), ponad 200 stanowisk dokumentacyjnych, blisko 7000 tys. użytków ekologicznych, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, a ponadto ochrona gatunkowa roślin, grzybów i fauny. Przykładem analizy zagadnień ochrony obszarów chronionych w aspekcie planowania przestrzennego, a w szczególności wykorzystania planu miejscowego do tych celów, jest rozdział autorstwa Zachariasz [2008] na temat Ojcowskiego Parku Narodowego. Poziom ochrony obszarów chronionych w Polsce na tle międzynarodowych kategorii zawartych w wytycznych IUNC (International Union for Conservation of Nature) podają autorki przytoczonej pozycji *Landscape protection and planning* [Żarska i in. 2014]. Generalne założenia planowania turystyki w aspekcie ochrony wartości przyrodniczej naturalnego krajobrazu autorki podają w rozdziale pt. *Tourism planning in the aspect of landscape natural values protections – general principles* [Żarska i in. 2014].

Innym ważnym aspektem jest występowanie cennych elementów kulturowych np. zespołów podworskich czy też klasztornych. Nie wyklucza to jednakże zagospodarowania objętych ochroną terenów na cele rekreacyjne, ale musi to przebiegać w określonym zakresie i formie. Przykładem są polskie parki narodowe i rezerваты, których intensywność użytkowania i liczba odwiedzających bywa bardzo wysoka.

Opis typów krajobrazu kulturowego Polski można znaleźć w licznych opracowaniach [Solon 2008], jednak każdorazowo teren potencjalnej inwestycji wymaga wnikliwej analizy lokalnej zarówno pod kątem zasobów kultury materialnej, jak i zmienionego antropogenicznie krajobrazu przyrodniczego.

Ochrona prawna nie jest jedynym kryterium wartości przyrodniczej i kulturowo-krajobrazowej terenów wiejskich i rolnych. Wysoka wartość krajobrazowa wywodzi się z tradycji rolnego charakteru naszego kraju, jak np. utrzymanie własności prywatnej gospodarstw rolnych w okresie PRL-u. Takie elementy krajobrazu jak zadrzewienia śródpolne, obsadzenia miedz ogłowionymi wierzbami zwłaszcza charakterystyczne na terenach nizinnych, nieuregulowane ciekі wodne z roślinnością łągową, stawy wiejskie i glinianki, zróżnicowanie zasiewów stanowi o atrakcyjności krajobrazowej polskich ziem, a także o szczególnej tradycji krajobrazowej uwarunkowanej morfologią terenu, specyfiką geograficzną, a także historyczną. Ochrona tych wartości powinna stać się elementem kultury projektowania dużych obiektów rekreacyjnych w obszarach wiejskich.

Osobnym problemem jest proces wyludniania się wsi i opuszczania gospodarstw rolnych, co jest trendem światowym, a nie tylko specyfiką polską. Prowadzi to do zaniechania uprawy pól, co powoduje wtórną sukcesję przyrodniczą i zarastanie tych terenów zbiorowiskami leśnymi w drodze naturalnej sukcesji. Potencjalnie tereny takie mogą być dobrą lokalizacją obiektów rekreacyjnych po uwzględnieniu oczywiście wielu innych kryteriów wyboru terenu na takie cele. Z badań przeprowadzonych w 2005 r. przez MRiRW powierzchnia gruntów odłogowanych i ugorowych w gospodarstwach prywatnych wynosiła 6,5%, natomiast powierzchnia takich gruntów w sektorze publicznym wynosiła aż 59,2% ogólnej powierzchni gruntów ornych [Bielska i Kupidura 2013]. Stwarza to pewien potencjał do turystycznego zagospodarowania tych obszarów.

Podsumowując, wyodrębniono następujące kategorie obszarów wiejskich w kontekście cech przyrodniczych regionu:

- obszary o wysokich walorach przyrodniczych z występowaniem terenów i obiektów chronionych,
- obszary o przeciętnych walorach przyrodniczych o niskim stopniu degradacji środowiska,
- obszary zdegradowane przyrodniczo i krajobrazowo – po dawnych gospodarstwach PGR,
- obszary wiejskie i rolne zdegradowane pod wpływem oddziaływania uciążliwego przemysłu, obszary podlegające wyludnieniu i zaniechaniu upraw rolnych.

Charakterystyka dostępnych narzędzi diagnostycznych ceny zasobów przyrodniczych pod kątem projektowania parków tematycznych na terenach wiejskich

Przed podjęciem decyzji o lokalizacji, rozmiarach i charakterze parku atrakcji na terenach wiejskich niezbędna jest ocena przyrodnicza obszaru. W tym celu należy wykorzystać takie dostępne narzędzia diagnostyczne jak inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza wytypowanych obszarów. Poza szeregiem badań opisanych poniżej bardzo

przydatne jest określenie chłonności terenu z wykorzystaniem szacunkowej charakterystyki roślinności potencjalnej. W procesie projektowania parku atrakcji i terenów otaczających celowym jest zastosowanie zespołów leśnych, zaroślowych i łąkowych opartych na mapach roślinności potencjalnej, co może znacząco zwiększyć chłonność terenu i stać się czynnikiem zwiększenia bioróżnorodności danego obszaru.

W badaniach takich niezbędne są również dostępne mapy obszarów chronionych, mapy topograficzne, mapy glebowe, mapy stosunków hydrologicznych, zdjęcia satelitarne, analiza ukształtowania terenu (hipsometria), mapy struktury zasiewów i struktury zalesień.

Koncepcja przestrzenna parku atrakcji może wykorzystywać istniejące wody powierzchniowe (rzeki i inne ciekł wodne i zbiorniki wodne), a także zastaną morfologię terenu oraz istniejące zasoby roślinności.

Badanie przydatności terenu do celów inwestycyjnych powinno zawierać szacunkowy wpływ parków tematycznych na środowisko naturalne oraz zakładać jego ochronę np. istniejącej fauny i flory.

Szereg uznanych autorów zajmowało się tematyką rozpoznania i oceny wartości krajobrazu oraz oceny zasobów przyrodniczych w ostatnich latach [Dymitryszyn i in. 2013]. Należy tu zaznaczyć, że wartości krajobrazu nie zawsze są tożsame z bogactwem zasobów przyrodniczych. Krajobrazy, których zasoby nie są najbogatsze pod względem np. bioróżnorodności mogą mieć wysoką ocenę ich walorów estetycznych [Wolski 2002].

Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza dla potrzeb planowania parków tematycznych na obszarach wiejskich

Krajobraz przyrodniczy na terenach wiejskich zwykle ma charakter antropogeniczny i zdominowany jest przez gospodarkę rolną. Występują tu licznie takie elementy jak zespoły pól uprawnych z elementami roślinności segetalnej, ekosystemy leśne, łąkowe, pastwisk, a także ruderalne, towarzyszące obiektom gospodarczym, budynkom i drogom oraz ekosystemy wodne, dziś już niestety coraz rzadsze, szczególnie jeśli chodzi o zasoby środowisk bagiennych, które w procesach osuszenia i melioracji znacznie zmniejszyły swój zasięg ze szkodą dla bioróżnorodności.

Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza są narzędziami diagnozy terenu dającymi możliwość określenia predyspozycji danej potencjalnej lokalizacji do zagospodarowania jako parku tematycznego, a także przewidywanie możliwych zagrożeń środowiska w skutek takiej inwestycji [Obidziński i in. 2011].

Na kształt środowiska przyrodniczego wpływają morfologia terenu, jego ekspozycja, również takie pierwotne elementy jak podłoże skalne i klimat, które z kolei wpływają na rodzaj gleb, stosunki hydrologiczne, a także florę i faunę. Wszystkie wymienione składowe środowiska pozostają w stałej interakcji, modyfikując się wzajemnie, jak np. roślinność wpływa na procesy erozyjne, a tym samym na odpływ powierzchniowy i lokalny klimat [Obidziński i Żelazo 2011]. Dlatego ważne jest zminimalizowanie zaburzeń tych układów, co przy dużych inwestycjach może mieć miejsce.

Przedmiotem badań w toku inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej są takie elementy środowiska, jak: budowa geologiczna, rzeźba terenu, warunki hydrologiczne, rodzaje gleb, charakterystyka flory i fauny oraz określenie typu krajobrazu [Obidziński i Żelazo 2011].

Budowa geologiczna i rzeźba terenu

Budowa geologiczna i rzeźba terenu opisywane są poprzez charakterystykę geomorfologiczną obszaru – określenie form geomorfologicznych, charakterystykę litologiczną utworów powierzchniowych oraz określenie wieku osadów i form rzeźby terenu. Należałoby tu również uwzględnić występowanie zjawisk geodynamicznych jak erozja, sedymentacja, procesy osuwiskowe oraz wskazanie utworów wrażliwych na zmiany środowiskowe (wahania wód gruntowych, np. tereny bagienne, wydmy i inne), określenie występowania utworów przepuszczalnych mogących przenosić zanieczyszczenia oraz utworów nieprzepuszczalnych stanowiących naturalne bariery dla zanieczyszczeń – głębokość i kierunek przepływu wód podziemnych i gruntowych [Falkowski 2011]. Badanie budowy geologicznej opiera się na wstępnej analizie map topograficznych i ocenie morfologii, deniwelacji, badaniu zdjęć satelitarnych, analizie układu warstwicowego oraz wyodrębnieniu obszarów zróżnicowanych morfologicznie. Analizowane są również sądy badawcze wykonane w terenie i opis naturalnych odsłoneń będących pewnym obrazem fragmentów budowy geologicznej. W ocenie rzeźby terenu bierze się również antropogeniczne jej zmiany wywołane działalnością człowieka takie jak: budownictwo (mieszkalne, gospodarcze, przemysłowe, drogowe, z uwzględnieniem nasypów, sztucznych skarp, wykopów i spłaszczeń terenu), eksploatacji surowców (wzrost eksploatacyjne, hałdy pokopalniane), piętrzenie wód (groble, tarasy jeziorne i inne), zmiana poziomu wód gruntowych, występowanie deluwiów i wiele innych skutków działalności człowieka w środowisku przyrodniczym.

Powyższe badania pozwalają na określenie intensywnych zmian geodynamicznych (erozja, procesy osuwiskowe), występowanie utworów wrażliwych na zmiany warunków przyrodniczych np. zmiany flory (utwory jeziorne, bagienne, wydmy i in.) [Falkowski 2011]. Należałoby również określić wrażliwość poszczególnych obszarów na antropopresję oraz wskazanie na antropogeniczne formy rzeźby terenu [Falkowski 2011].

Wody powierzchniowe

Bardzo istotnym elementem środowiska przyrodniczego dającym szerokie pole do zastosowań projektowych przy takiej inwestycji jak park tematyczny jest woda: wszelkiego rodzaju ciek wodne, rzeki, rozlewiska, jeziora i stawy występujące na terenie, a także naturalne zniżenia z wysokim poziomem wód gruntowych. Te ostatnie dają możliwość stworzenia sztucznych zbiorników mogących stać się atrakcją dla wielu programów tematycznych. Celem badań specjalistycznych w terenie powinno być rozpoznanie zasobów wodnych możliwych do wykorzystania, a także określenie ich powiązań z całym systemem hydrologicznym obszaru w rejonie planowanej inwestycji oraz prognozowanie wpływu tej inwestycji na stan istniejący, określenie stopnia zagrożenia istniejącego systemu [Hajduk i Banasik 2011]. W przypadku wód płynących należy określić przebieg koryta rzecznej, przepustowość koryta rzeki, prędkość przepływu, sporządzić opis doliny i morfologii rzeki, a także jej powiązań z siecią hydrologiczną. Należałoby również oszacować wpływ rzeki na wilgotność otaczających terenów, zasięg i częstotliwość zalewania doliny, wpływ morfologii rzeki i prędkości przepływu na występowanie określonej flory i fauny [Hajduk i Banasik 2011].

Gleby

Mapy glebowe i struktury zasiewów danego obszaru pozwolą określić przydatność określonych fragmentów terenu pod lokalizację zalesień i formowanie przyszłej projektowanej roślinności drzewiastej parku. Należy jednak stwierdzić, że w zależności od rodzaju i charakteru parku atrakcji jak również skali inwestycji konkretne działania budowlane mogą całkowicie zniszczyć istniejącą warstwę glebową terenu, co spowoduje iż konieczne będą intensywne zabiegi agrotechniczne w celu założenia ogrodu towarzyszącemu planowanym atrakcjom, podobnie jak to się dzieje w wielu ogrodach i parkach miejskich (przykładem może być Park Nauki i Przemysłu La Villette w Paryżu, gdzie poddano zabiegom agrotechnicznym całkowicie sztuczną powierzchnię 35 ha zainwestowaną w zieleń). Jednak przy dużych założeniach planistycznych związanych z parkami atrakcji dochodzącymi do kilkuset hektarów takie działania byłyby zbyt kosztowne i szkodliwe dla środowiska. W obszarach miejskich z natury rzeczy duża część ekosystemów jest zniszczona lub w znaczącym stopniu naruszona. Na terenach wiejskich natomiast planowanie i projektowanie ekologiczne, a więc zgodne z naturalną, zastaną charakterystyką środowiska jest działaniem niezbędnym i celowym również ze względu na aspekty ekonomiczne. Także istotnym czynnikiem są tu założenia ideowe i styl tworzenia parku atrakcji. Wiele z nich ma intensywnie zagospodarowane strefy związane z zaawansowanymi technologiami jak wspomniane parki propagujące wiedzę, naukę i technikę, np. rozległy i wysoko zainwestowany park Futuroscope w Wandei we Francji. Niemniej jednak nawet tak duża i intensywnie zagospodarowana przestrzeń jak kompleks Disneyland Resort Paris zawiera duże obszary zagospodarowane w sposób naturalistyczny. Tak więc jest jak najbardziej celowym wykorzystanie zarówno istniejącej morfologii terenu, wód powierzchniowych, jak i gleb, a także zastanej roślinności.

Należy określić siedlisko – twórczą rolę zastanej gleby, która jest jednym z ważniejszych komponentów biotopu. Innym ważnym elementem oceny przyrodniczej wartości terenu jest, w przypadku obszarów zdegradowanych, wpływ czynników antropogenicznych na jakość gleb. Zanieczyszczenia mogą mieć pochodzenie komunalne, przemysłowe, rolnicze, a także zawierać komponenty pochodzące z hałd po wyrobiskowych oraz pokopalnianych. Należy także określić wartość przyrodniczą badanych gleb i stopnia ich zanieczyszczeń w kontekście oceny biocenozy w warunkach naturalnych i w warunkach agrosystemu [Stępień 2011].

W terenach zdegradowanych konieczne może być zastosowanie szeregu zabiegów rekultywacyjnych zmierzających do eliminacji zanieczyszczeń, jak również odtworzenia gleby z zastosowaniem obsadzeń roślinami pionierskimi. Przykładem może tu być znany park rekreacyjny powstały na terenach pofabrycznych Duisburg Nord w Niemczech zrealizowany w latach 1990–99 [Cortesi 2000].

Szata roślinna

Szata roślinna jako ogół roślin występujących na powierzchni Ziemi współtworzy biosferę. Szereg występujących na danym terenie zbiorowisk roślinnych, które należy zbadać, podlega ciągłym procesom sukcesji ekologicznej zdążającej do osiągnięcia stanu względnej równowagi poprzez stworzenie zbiorowiska docelowego określanego jako roślinność potencjalna, do której w warunkach danego środowiska abiotycznego sukcesja ekologiczna dąży [Obidziński 2011].

W polskim krajobrazie przyrodniczym najczęściej występujące zbiorowiska współtworzące specyfikę i wartość tego krajobrazu to na ogół półnaturalne zbiorowiska leśne oraz ich leśne i zaroślowe zbiorowiska zastępcze, jak np. występujące na Mazowszu w obrębie oddziaływania aglomeracji warszawskiej lasy liściaste siedlisk podmokłych w tym tak charakterystyczne nadrzeczne łęgi wierzbowo-topolowe, lasy liściaste siedlisk świeżych w tym dąbrowa świetlista oraz bory mieszane i bory sosnowe. Poza zbiorowiskami leśnymi występują licznie spontaniczne zbiorowiska ruderalne w tym różnorodne zarośla i murawy, jak również naturalne i półnaturalne zbiorowiska nieleśne, w tym roślinność łąk i pastwisk, roślinność muraw i wrzosowisk oraz roślinność wodna i bagien. Dla terenów rolnych najbardziej charakterystyczne są zbiorowiska segetalne i ruderalne występujące w kompleksie z wielkopowierzchniowymi uprawami (na podstawie mapy roślinności rzeczywistej dla aglomeracji warszawskiej) [Chojnacki 1990]. Wszystkie te zbiorowiska i wiele innych niewymienionych tutaj w zależności od regionu tworzą wraz ze specyficzną kulturą agrarną w Polsce charakterystyczną poetykę i klimat polskiego krajobrazu, którego wartość tkwi nie tylko w zasobach przyrodniczych, ale też kulturowych i czysto wizualnych oraz wiąże się z występowaniem określonego archetypu krajobrazu rolnego wpisanego w naszą tożsamość.

Zdefiniowanie zbiorowisk, zarówno roślinności rzeczywistej, a więc tej występującej na danym terenie w czasie badania, jak i tej, do której środowisko dąży, a więc roślinności potencjalnej, jak również określenie możliwych do zastosowania zbiorowisk zastępczych stwarza warunki do projektowania roślinności zgodnej z wymogami środowiska przyrodniczego, co jest szczególnie przydatne w założeniach inwestycyjnych wielkoobszarowych. W artykule *Pojęcie klimaksu w badaniach krajobrazowych* Grabowski [2007] opisuje zagadnienie sukcesji ekologicznej dążącej do zbiorowisk zrównoważonych, docelowych (klimaksowych), co może być pomocne przy odtwarzaniu zbiorowisk leśnych na dużych terenach zdegradowanych rolniczo. Takie postępowanie zmniejsza nakłady zarówno te związane z stworzeniem parku, jak i te związane z jego utrzymaniem, a ponadto nie zakłóca naturalnych stosunków w obrębie środowiska przyrodniczego, zachowując charakter rodzimego krajobrazu. Na terenach zdegradowanych badania takie i zastosowanie ich rezultatów zwiększą szansę na skuteczną rekultywację.

W tym miejscu należałoby odnieść się do badań na temat odtwarzania spójności systemów przyrodniczych w terenach wiejskich, takich jak opracowania na temat modeli ekologiczno-przestrzennych w gminach wiejskich [Żarska 2006], których ogniwem mogłyby być duże obiekty rekreacyjne, np. parki tematyczne i ich otuliny. Inną klasyfikację modeli struktury ekologicznej krajobrazu jest podana w rozdziale *Ład przestrzeni przyrodniczej* [Chmielewski 2004], zwrócono uwagę na znaczenie nie tylko modeli pasmowo-węzłowych, ale też m.in. na silne oddziaływanie zlewni w ekosystemach wodnych.

Powyższy uproszczony schemat rozumienia tych zależności, a także podstawowe pojęcia z zakresu fitosocjologii – nauki o zbiorowiskach roślinnych, oczywiście dla przyrodników, autorka adresuje do innych aktorów takich interdyscyplinarnych przedsięwzięć jak budowa parków tematycznych. Są wśród nich planiści, architekci, inwestorzy czy przedstawiciele władz lokalnych oraz wielu innych profesji, którzy nie mają przygotowania z zakresu wiedzy przyrodniczej. Zrozumienie podstawowych procesów i zależności w obrębie środowiska przyrodniczego zwiększy szansę na właściwe typowanie terenów pod określone inwestycje.

Poza aspektami przyrodniczymi związanymi z lokalizacją parków tematycznych należałoby wziąć pod uwagę wiele innych czynników istotnych przy podejmowaniu decyzji planistycznych przy takich przedsięwzięciach. Do najważniejszych należą zasoby kulturowe obszaru, jak również szereg aspektów logistyczno-organizacyjnych, które w tym miejscu jedynie zasygnalizowano.

Walory kulturowe jako element determinujący wielkość i lokalizację parków tematycznych

Niezwykle istotnym aspektem potencjalnej lokalizacji parków tematycznych są także zasoby kulturowe danego obszaru. W obrębie tego zagadnienia możemy wyodrębnić szereg czynników determinujących decyzje planistyczne na terenach wiejskich. Lokalizacja parków tematycznych w rejonach położenia obiektów o bardzo wysokiej wartości kulturowej bezwzględnie powinna uwzględniać ich ochronę. Analizując tę problematykę, można wyłonić dwa kierunki działania w aspekcie istniejących zasobów kultury:

- ochrona i wykorzystanie istniejących zasobów kultury w parkach tematycznych (przenoszenie niektórych obiektów zabytkowych na teren parków tematycznych, np. obiektów budownictwa drewnianego występującego w całej Polsce – wykorzystanie elementów skansenu w idei danego obiektu). W przypadku mniej znamienitych obiektów historycznych, niemniej również cennych, parki tematyczne mogą stać się sposobem na ratowanie niszczących zasobów dawnej kultury materialnej, co jest częstym przypadkiem w naszym kraju. Podpadłe dwory, młyny, wiatraki itp. mogłyby być włączone do wyposażenia parku podobnie jak ma to miejsce w parku Puy du Fou w zachodniej Francji, do którego przeniesiono wiele budowli zabytkowych, gdzie mogą służyć promocji historii i kultury. Park ten odniósł ogromny sukces finansowy;

- ochrona obszarów, na których występują wyjątkowo cenne obiekty historyczne, np. rejon zespołu pałacowo-ogrodowego Nieborów i park krajobrazowy Arkadia czy też na terenie Lubelszczyzny zespół pałacowo-ogrodowy Kozłówka. W takich przypadkach możliwa jest jedynie lokalizacja małych obiektów promujących historię, np. styl życia dworskiego, dawne obyczaje połączone z atrakcjami dla dzieci o charakterze uzupełniającym główne zasoby terenu, jakimi są tej klasy zabytki kultury.

Zarys innych aspektów planistyczno-organizacyjnych i logistycznych powstawania parków tematycznych

Parki atrakcji są interdyscyplinarnym przedsięwzięciem o szerokim wachlarzu zagadnień. Niniejszym nakreślono najważniejsze z nich [Bieske-Matejak 2006, za Lanquar 1991]:

- strategia finansowa i studia marketingowe,
- kontakty władz lokalnych z inwestorami, partnerami i mieszkańcami,
- studia kontekstu rozwojowego regionu w aspekcie zrównoważonego rozwoju,
- koncepcja zagospodarowania terenu z uwzględnieniem parcelacji pierwotnej i wtórnej,
  - strategia wykupu terenu,
  - konkurs ofert dla inwestorów w oparciu o koncepcje,
  - etapowanie inwestycji i strategia nadzoru nad realizacją poszczególnych etapów,
  - analiza warunków komunikacyjnych.

PODSUMOWANIE

Parki tematyczne na obszarach wiejskich w kontekście zrównoważonego rozwoju oraz ochrony dóbr przyrody i kultury to temat bardzo rozległy obejmujący wielobranżowe zagadnienia. Problematyka ta wymaga opracowania szczegółowych wytycznych i procedur postępowania dotyczących zwłaszcza oceny i wyceny dóbr kultury i zasobów przyrodniczych terenu w strefie oddziaływania potencjalnej inwestycji. Na bazie powyższych rozważań sformułowano wytyczne ogólne do planowania obiektów zagospodarowania przestrzennego typu parki tematyczne.

Ogólne wytyczne:

- oszacowanie istniejących zasobów kultury materialnej i ewentualna koncepcja włączenia ich w program planowanego obiektu w celu ochrony (wykorzystanie np. idei skansenu),
- strategia ochrony dóbr kultury najwyższej klasy (np. zespoły pałacowo – dworskie i zespoły klasztorne),
- oszacowanie zasobów przyrodniczych pod kątem harmonijnego i zrównoważonego ich wykorzystania przy planowanej inwestycji w zakresie opisanej wyżej tematyki,
- ochrona zasobów przyrodniczych prawem chronionych – dostosowanie lokalizacji i wielkości planowanego obiektu do wymogów istniejących elementów chronionych,
- oszacowanie możliwej skali degradacji przyrodniczo – kulturowej w obszarze lokalizacji dużych parków tematycznych o zasięgu ogólnopolskim lub międzynarodowym,
- analiza warunków komunikacyjnych,
- analiza stanu własności w kontekście etapowania inwestycji.

WNIOSKI

1. Parki tematyczne na obszarach wiejskich są bardzo atrakcyjnym narzędziem aktywizacji społeczno-ekonomicznej tych terenów.

2. Lokalizacja parków tematycznych na terenach wiejskich powinna być rozpatrywana w kontekście ochrony i promocji dóbr przyrody i kultury.

3. Parki tematyczne jako czynnik zrównoważonego rozwoju mogą być również skutecznym narzędziem rekultywacji zasobów przyrodniczo-kulturowych w przypadku obszarów zdegradowanych zarówno na terenach dawnych gospodarstw PGR, jak i na obszarach wiejskich pozostającym pod wpływem szkód przemysłowych np. na terenach po wyrobiskowych.

4. Małe parki sezonowe nie stanowią z reguły wielkiego zagrożenia dla istniejących zasobów, a mogą być dodatkowym źródłem utrzymania dla mieszkańców w obszarze swej lokalizacji.

5. W kontekście zróżnicowanej tematyki parków tematycznych w skali regionu i całej Polski mogą one stanowić element edukacji i popularyzacji kultury, a także promocji regionu (wykorzystanie w programie turystyczno-edukacyjnym, np. zielonych szkół).

6. Wielkie inwestycje o zasięgu ogólnokrajowym lub nawet stanowiące atrakcyjną ofertę w skali Europy środkowo-wschodniej są potencjalnym czynnikiem rozwoju regionów zdegradowanych, transpozycji charakteru produkcyjnego dawniej wielkich gospodarstw rolnych czy też terenów pod wpływem przemysłowej degradacji środowiska – w kierunku aktywności o charakterze turystycznym i edukacyjnym.

W świetle powyższych rozważań w planowaniu parków tematycznych na konkretnym terenie wiejskim w kontekście zrównoważonego rozwoju niezwykle istotne jest dostosowanie wielkości parku i rodzaju atrakcji do warunków środowiska przyrodniczego i kulturowego. Diagnoza obszaru zainwestowania pod kątem jego zasobów naturalnych jest niezbędnym elementem do wytypowania lokalizacji i określenia rozmiarów planowanej inwestycji.

PIŚMIENNICTWO

- Balińska A., 2011. Produkt turystyki wiejskiej. W: Turystyka i rekreacja na obszarach niezurbanizowanych. Wybrane zagadnienia. Wyd. SGGW, Warszawa, 12.
- Bielska A., Kupidura A., 2013. Kształtowanie przestrzeni na obszarach wiejskich. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, 32.
- Bieske-Matejak A., 2006. Parki atrakcji jako czynnik kulturotwórczy i aktywizujący region. W: Kierunki planowania przestrzennego wsi – współczesne przekształcenia przestrzenne obszarów wiejskich. Wyd. Politechniki Białostockiej, Białystok, 73–84.
- Bieske-Matejak A., Gruszecka-Guranowska K., 2001. Parki atrakcji i rozrywki jako element kulturotwórczy i aktywizujący region. Politechnika Warszawska, maszynopis.
- Bieske-Matejak A., 2015. Thematic parks in the context of rural development in peripheral regions, *Barometr Regionalny*, 13(1)1, 107–111.
- Bohm A. (red.), 2008. Walory krajobrazowe w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, *Czas. Techn.*, 4, 5–27.
- Chmielewski T.J., 2004. Ład przestrzeni przyrodniczej. W: Nowa jakość krajobrazu. Ekologia – Kultura – Technika, PAN, Warszawa–Lublin, 26.
- Chojnacki J., 1990. Mapa roślinności rzeczywistej dla aglomeracji warszawskiej. W: Tomecki J. (red.), *Funkcjonowanie układów ekologicznych w warunkach zurbanizowanych*, Wyd. SGGW.
- Cortesi I., 2000. Parcs publics – paysages 1985–2000, *Actes Sud/Motta*, Arles, 230–39.
- Czuba A., 2013. Parki tematyczne, atrakcje turystyczne. „Newsweek”, 13 maja.
- Disneyland Paris – le guide officiel des sejours, 2000.
- Dymitryszyn I., Szyszko J., Rylke J., 2013. Terenowe metody oceny i wyceny zasobów przyrodniczych, Wyd. SGGW, Warszawa, 131–132.
- Hejduk L., Banasik K., 2011. Wody powierzchniowe. W: Obidziński A., Żelazo J. (red.), *Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza*. Wyd. SGGW, Warszawa, 25.
- Grabowski, 2007. Pojęcie klimaksu w badaniach krajobrazowych. W: Ostaszewska K., Szumacher I., Kulczyk S., Malinowska E. (red.), *Znaczenie badań krajobrazowych dla zrównoważonego rozwoju*. Wydawnictwo Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa, 353–359.
- Falkowski T., 2011 Budowa geologiczna i rzeźba terenu. W: Obidziński A., Żelazo J., *Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza*. Wyd. SGGW, Warszawa, 9–23, 22.
- Languar R. 1991, *Les parcs de loisirs*, Press Universitaires de France, Paryż.
- Lechnio J., Kulczyk S., Malinowska E., Szumacher I., 2008. Klasyfikacja krajobrazu – teoria i praktyka, Seria: *Problemy Ekologii Krajobrazu*, t. XX, Polska Asocjacja Ekologii Krajobrazu, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa.
- Maciak F., 2003. *Ochrona i rekultywacja środowiska*. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Michelin, 1995. *Disneyland Paris*. Clermont–Ferrand.
- Obidziński A., Żelazo J., 2011. *Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza*. Wyd. SGGW, Warszawa, 7.

- Ostaszewska K., Szumacher I., Kulczyk S., Malinowska E. (red.), 2007. Znaczenie badań krajobrazowych dla zrównoważonego rozwoju. Wydawnictwo Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa, 353–359.
- Ozimek I. (red.), 2011. Turystyka i rekreacja na obszarach nieurbanizowanych. Wybrane zagadnienia. Wyd. SGGW, Warszawa, 12.
- Parzych K., 2016. Parki tematyczne jako nowa atrakcja turystyczna regionu nadmorskiego: studium przypadku Łeby. Warsztaty z Geografii Turyzmu, 35–47.
- Perrard O., 1996. L'Architecture du Futuroscope, Les Edition du Futuroscope, Hachette.
- Solon J., 2008. Typy krajobrazu kulturowego Polski. W: Lechnio J., Kulczyk S., Malinowska E., Szumacher J., Klasyfikacja krajobrazu – teoria i praktyka, seria Problemy Ekologii Krajobrazu, t. XX, Polska Asocjacja Ekologii Krajobrazu, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa, 109–111.
- Stępień W., 2011. Gleby i chemizm wód. W: Obidziński A., Żelazo J. (red.), Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza. Wyd. SGGW, Warszawa, 39.
- Wolski P., 2002. Rozpoznanie i ocena wartości krajobrazu. W: Szyszko J., Rylke J., Jeżowski P., Ocena i wycena zasobów przyrodniczych. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Zachariasz A., 2008. Ojcowski Park Narodowy. W: Bohm A. (red.), 2008. Wałory krajobrazowe w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Czas. Tech. 4, 5–27.
- Żarska B., Fornal-Pieniak B., Zaraś-Januszkiewicz E., 2014, Landscape protecting and planning, selected issues, WULS Press, Warsaw, 2934.
- Żarska B., 2006, Modele ekologiczno-przestrzenne i zasady kształtowania krajobrazu gmin wiejskich. Wyd. SGGW, Warszawa.
- parkmania.pl/aktualności/436/TOP-10-najlepsze-parki-rozrywki-w-Europie,2016-roku.htmh, [dostęp: 28.06.2021].

Summary. Theme parks as part of the development of rural areas is presented in terms of their historical development, i.e. origins, traditions, recent history, and an outline of their typology depending on function and theme). The main subject of the article, however, is the planning of such parks in the context of the natural environment characteristics of a region as well as protecting and using the existing cultural resources. The author also describes the available diagnostic tools for assessing natural environment resources from the perspective of designing theme parks in rural areas. In the summary and conclusions, the author stresses that theme parks can be an effective element of the sustainable development of rural areas in the context of protecting natural and cultural resources and restoration of degraded natural areas. Therefore, the location and size of theme parks must be compatible with the existing resources. Finally, the author formulates general guidelines for the planning of theme parks.

Key words: thematic parks, amusement parks, entertainment parks, tourism of rural areas

Otrzymano/Received: 26.11.2021
Zaakceptowano/Accepted: 17.12.2021